

1. HYVINVOINTI, YHDENVERTAISUUS JA OSALLISUUS

1.1 Sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen ja sen rakenteet maakunta- ja sote-uudistuksessa

Käytettävissä olevan määrärahan yläraja: 200 000 €

Aikajänne: 1/2019–10/2020

Tietotarpeen tausta ja tarvekuvaus perusteluineen:

Yksi maakunta- ja sote-uudistuksen keskeisistä tavoitteista on väestön hyvinvointi- ja terveyserojen vähentäminen. Tämän tavoitteen saavuttaminen edellyttää monialaista lähestymistapaa ja huomion kiinnittämistä sosiaalisen hyvinvoinnin edellytysten vahvistamiseen. Sosiaalisen hyvinvoinnin voi määrittää sosiaalisen osallisuuden kautta. Sosiaalinen osallisuus tarkoittaa kuulumista sellaiseen kokonaisuuteen, jossa pystyy liittymään erilaisiin hyvinvoinnin lähteisiin ja elämän merkityksellisyttä lisääviin vuorovaikutussuhteisiin. Se on vaikuttamista oman elämän kulkuun, mahdollisuuksiin, toimintoihin, palveluihin ja yhteisiin asioihin (ks. [Isola ym. 2017](#)).

Hyvinvointi- terveyserojen vähentämisen ohella sosiaalisen hyvinvoinnin parantamisen vaikutukset myös sairauksien ja sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisyyn ja sote-palveluiden kustannusten kasvujen hillintään ovat merkittävät. Sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen vahvistaa maakunnan väestön työ- ja toimintakykyä ja sitä kautta mahdollisuuksia mm. kehittää osaamistaan ja osallistua työelämään. Tämä taas lisää maakunnan elinvoimaa ja kilpailukykyä.

Sosiaali- ja terveys- sekä kasvupalvelujen siirtyessä maakuntien järjestämisvastuulle vastuu kunta- ja laisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä ja alueen elinvoimasta säilyy edelleen vahvasti kunnilla. Maakuntien on tuettava kuntia tässä työssä. Niin maakunnilla kuin kunnillakin on oltava selkeä ja kokonaisvaltainen näkemys tehtävistään sosiaalisen hyvinvoinnin edistäjinä ja syrjäytymisen torjuna asukkaidensa arkiympäristöissä. Kuntien ja maakuntien sekä alueen eri toimijoiden yhteistyölle tarvitaan systemiset toimintamallit. Lainsäädännön näkökulmasta reunaehdot määrittelevät esimerkiksi sosiaalihuoltolaki ja erityisesti sen 7§ rakenteellisesta sosiaalityöstä. Samalla on muistettava, että sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen ei rajaudu sosiaalihuoltoon vaan edellyttää toimenpiteitä useilla eri hallinnonaloilla ja yhteiskunnan sektoreilla ja on lähtökohtaisesti monialaista ja -toimijaista toimintaa.

Sosiaalisen hyvinvoinnin toteutumisesta kunnissa ja maakunnissa, niiden eri väestöryhmien elinoloista ja toimintamahdollisuuksista sekä kehittämisestä ja seurannasta tarvitaan systemaattista ja kattavaa tietoa. On tärkeää tunnistaa, mitkä ydintekijät kullakin alueella edistävät/estävät asukkaiden hyvinvointia, osallisuutta ja työ- ja toimintakykyä ja millä toimintatavoilla ja monialaisen yhteistyön muodoilla tilanteisiin voidaan vaikuttavasti ja kustannustehokkaasti puuttua.

Terveydenhuoltolaki velvoittaa kuntia valmistelemaan vuosittain raportin, sekä kerran valtuustokaudessa laajemman hyvinvointikertomuksen valtuustolle. Tietoa siitä, miten hyvin sosiaalisen hyvinvoinnin ja osallisuuden ulottuvuudet ovat näissä ja mahdollisesti muissa kuntien raporteissa ja kertomuksissa mukana ja mikä vaikuttavuus niillä on ollut, ei ole kattavasti saatavilla. Tarvitaan

tietoa esimerkiksi siitä, miten rakenteellista sosiaalityötä on raporteissa ja kertomuksissa hyödynnetty. Tarvitaan myös tietoa siitä, millaisia välineitä maakunnat ja kunnat jatkossa tarvitsevat, jotta ne pystyvät seuraamaan monialaisen ja -toimijaisen sosiaalisen hyvinvoinnin toteutumista alueellaan.

Ajankohtainen seurantatieto sosiaalisen hyvinvoinnin toteutumisesta on tärkeää siksikin, että jatkossa kunnat saavat hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen valtionosuuden lisäosaa sen mukaan, miten hyvin ne hoitavat tehtävänsä asukkaidensa hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Myös maakuntien valtionosuuksiin vaikuttaa jatkossa se, miten ne edistävät asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä. Arvioinnin perusteena ovat maakunnat toimet, joilla ehkäistään kansansairauksia ja syrjäytymistä, edistetään ikääntyvän väestön toimintakykyä ja vähennetään tapaturmia. Perusteena on myös maakunnan onnistunut toiminta edistää sosiaalista hyvinvointia.

Selvityksen tavoitteena on mahdollisimman kattavasti selvittää sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja rakenteellista sosiaalityötä pohjustavan tiedontuotannon nykytila ja kehittämistarpeet sekä kartoittaa, miten olemassa olevat toimintamallit ja rakenteet tukevat sosiaalisen hyvinvoinnin toteutumista ja edistämistä osana kuntien elinvoiman kehittämistä ja maakuntien toimintaa sekä antaa konkreettiset toimintasuositukset siitä, miten eri väestöryhmien sosiaalista hyvinvointia voidaan kunnissa ja maakunnissa systemaattisesti seurata ja edistää.

Esimerkkejä selvityskysymyksistä:

- Miten sosiaalinen hyvinvointi ymmärretään maakunnissa ja kunnissa?
- Miten sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen on otettu huomioon maakuntavalmistelussa /kuntien tulevaisuustyössä? Millaisia hyviä käytäntöjä ja toimintamalleja/suunnitelmia on?
- Miten sosiaalisesta hyvinvoinnista huolehtimisen työnjaon ja yhteistyön on suunniteltu rakenteellisesti toteutuvan kuntien ja maakunnan välillä? Mitä siinä tulisi erityisesti ottaa huomioon? Millaisia vastuutahoja tarvitaan?
- Millaisista tekijöistä sosiaalinen hyvinvointi rakentuu ja mikä tulevien maakuntien ja kuntien uudenlainen rooli voisi parhaimmillaan/vähimmillään olla sen edistämiseksi? Millaisia tietotarpeita tai tiedonkeruuta sosiaalisen hyvinvoinnin edellytysten systemaattinen vahvistaminen edellyttää? Miten hyvinvointikertomuksen hyödynnettävyyttä voidaan lisätä? Mitä indikaattoreita tietojohdamisen näkökulmasta puuttuu?
- Miten sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen tulisi huomioida aluekehittämisessä?
- Miten sosiaalihuoltolaki ja erityisesti rakenteellinen sosiaalityö voidaan toimeenpanna uudessa maakunta- ja sote-mallissa sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseksi?
- Miten SHL 7§ on toimeenpantu kunnissa ja miten näin saatua tietoa ja tehtyjä suunnitelmia/suosituksia on päätöksenteossa ja palvelujen sekä sosiaalityön kehittämisessä huomioitu?

Hanke voidaan toteuttaa eri näkökulmia ja toimijoita yhdistävänä konsortiona. Tutkimusryhmiltä toivotaan vahvan sosiaalipoliittisen näkökulman ja sosiaalityön tutkimusosaamisen rinnalle monitieteisiä lähestymistapoja aihepiiriin. Hankesuunnitelmassa voi myös esittää täydentäviä tietotarpeita, joita katsoo tässä yhteydessä tarpeelliseksi selvittää.

Yhteydet hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelmaan, valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Maakuntauudistus

Sote-uudistus

Sosiaalityön ja hyvinvoinnin edistämisen kehittäminen

Aluekehittäminen

Isola, Anna-Maria, Heidi Kaartinen, Lars Leemann, Raija Lääperi, Taina Schneider, Salla Valtari & Anna Keto-Tokoi (2017) Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, [Työpaperi 33/2017](#)

Raportointi:

Hankkeesta tulee tuottaa väli- ja loppuraportti (sähköinen) ja mahdollisesti policy brief –artikkeli (sähköinen).

1.2 Perheet teknologian murroksessa - Digitalisaation mukanaan tuomat muutokset lasten, nuorten ja perheiden arkeen ja ihmissuhteisiin

Käytettävissä olevan määrärahan yläraja: 200 000 €

Aikajänne: 2/2019–05/2020

Tietotarpeen tausta ja tarvekuvaus perusteluineen:

Vuonna 2016 suomalaisista jopa 88 prosenttia käytti internetiä, 72 prosenttia monta kertaa päivässä. Tilastojen mukaan sosiaalisen median ja yhteisöpalvelujen käyttö kasvaa edelleen kaikissa ikäluokissa; esimerkiksi 25-34-vuotiasta oli vuonna 2016 lähes 90 prosenttia rekisteröitynyt johonkin yhteisöpalveluun (Snapchat, YouTube, WhatsApp, Instagram, Facebook). Ruuduilla vietetty aika onkin lyhyessä ajassa nivoutunut ihmisten arkeen. Käynnissä on kamppailu huomiostamme, ja moniin sovelluksiin on sisäänkirjoitettuna paljon erilaisia taloudellisia ja poliittisiakin intressejä. Monet sovellukset pyrkivät koukuttamaan käyttäjänsä niin ajallisesti kuin asiallisestikin.

Sosiaalinen media luo yhtäältä hyvän siltoja ja toisaalta välinpitämättömyyden muureja. Yhteydenpito helpottuu, kun perheyhteisössä nuoret ja vanhemmat voivat olla "online läsnä" toistensa arjessa. "Some" on mahdollistanut monille uuden kanavan ilmaista itseään ja löytää samanhenkisiä ihmisiä ympärilleen. Erilaisten keskusteluryhmien kautta perheet voivat saada myös vertaistukea ja apua arjen pulmiin. Toisaalta monet ovat huolissaan lasten ja nuorten digilaitteiden ääressä viettämästä ajasta sekä heidän käyttämiensä sovellusten sisällöistä. Nettyhteisössä voi tulla myös kiusatuksi ja altistua häirinnälle. Vaikka nettipelit voivat edistää oppimista, netin liiallinen käyttö voi myös eristää ja hidastaa lapsen ja nuoren kehittymistä ja vaikuttaa koko perheen ihmissuhteisiin.

Erilaiset laitteet avaavat käyttäjilleen ovia moniin erilaisiin maailmoihin. Tiedämme kuitenkin varsin vähän siitä, millaisiin sisältöihin ihmiset käyttävät aikaa. Entä millaisia sääntöjä suhteessa sisältöihin perheet ovat keksineet? Millaiset sisällöt vanhemmat ovat huomanneet lapsilleen hyödyllisiksi tai haitallisiksi ja millaisista sisällöistä he ovat huolissaan? Mediakasvatuksen näkökulma on tärkeä, sillä verkon käyttö vaihtelee myös sen mukaan, millainen ymmärrys ihmisillä on sen logiikasta. Kyse ei ole teknisistä taidoista, vaan kyvystä ymmärtää miksi verkko toimii niin kuin se toimii, miksi se on houkutteleva, miksi minua houkuttelee juuri näillä asioilla ja miten voin itse tehdä valintoja.

Tarvitsemme koottua tutkimustietoa kasvaneen ruutuajan ja erilaisten digisisältöjen käytöstä, hyödyistä ja haitoista, jotta ymmärtäisimme, miten tämä kaikki vaikuttaa ihmisten elämään ja sosiaalisiin suhteisiin ja voisiko palvelujärjestelmämme nykyistä paremmin vaikuttaa asiaan. Tässä hankkeessa on tarkoitus selvittää asiaa monipuolisesti ja koota yhteen niin kansallisia kuin kansainvälisiäkin tutkimuksia perheiden ajankäytöstä teknologian murroksessa. Saadun tiedon pohjalta selvityksessä laaditaan tiekartta siihen, miten Suomi voisi olla mallimaa teknologian ja perheiden hyvinvoinnin yhdistämisessä. Tavoitteena on hyvin vietetty aika sekä ruutujen äärellä, että niiden ulkopuolella.

Tutkimuskysymykset:

- Mitä tiedämme suomalaisten perheiden ruutujen äärellä viettämästä ajasta ja sen mukanaan tuomasta arjen muutoksesta? Miten digitalisaatio on muuttanut ja muuttaa parisuhteita, vanhemmuutta sekä lapsuutta ja nuoruutta?
- Mitkä ovat lasten, nuorten ja vanhempien digikäytön sosiaaliset ja terveydelliset vaikutukset? Miten suomalaisten perheiden digikäyttö ja sen seuraukset vertautuvat kansainvälisesti?

- Millainen uuden teknologian käyttö on vaikuttanut perheisiin positiivisesti ja millainen negatiivisesti? Mikä on vaikuttanut siihen, että tietty käyttö on tietyille perheille positiivista ja toisille taas negatiivista? Mikä merkitys tässä on mediataidoilla?
- Miten vanhempia voisi tukea, jotta he osaisivat kasvattaa lapsiaan suhtautumaan kriittisesti verkkoon ja sen sisältöihin? Millaisia konkreettisia neuvoja perheille voitaisiin tarjota ja mitkä olisivat tähän parhaat välineet ja kanavat?
- Millaisia hyviä käytäntöjä löytyy kansallisesti ja kansainvälisesti, kun tavoitteena on hyvin vietetty aika sekä ruutujen äärellä että niiden ulkopuolella?

Yhteydet hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelmaan, valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelman (LAPE) lapsen oikeuksiin ja tietoon perustuva toimintakulttuurin muutoksen kokonaisuus.

Raportointi:

Hankkeesta tulee tuottaa väli- ja loppuraportti (sähköinen) ja mahdollisesti policy brief -artikkeli (sähköinen).

1.3 Lasten vuoroasumisen nykytila ja vaikutukset palvelu- ja etuusjärjestelmään

Käytettävissä olevan määrärahan yläraja: 200 000 €

Aikajänne: 01/2019–10/2020

Tietotarpeen tausta ja tarvekuvaus perusteluineen:

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti vuonna 2017 hallinnonalojen yhteisen työryhmän selvittämään lasten vuoroasumisen vaikutuksia lainsäädäntöön, etenkin sosiaaliturvaa ja palveluja koskevaan sääntelyyn. Ns. vuoroasumistyöryhmän työn lähtökohtana oli oikeusministeriön 29.9.2017 antama mietintö lapsenhuoltolain uudistamisesta ([Oikeusministeriö 2017](#)).

Edellä mainitussa lapsenhuoltolain uudistamista koskeneessa mietinnössä todettiin, että monet yhteiskunnan palvelut ja etuudet saadaan sen mukaan, kumman vanhemman luona lapsen väestötietojärjestelmän mukainen asuinpaikka on, kun vanhemmat asuvat eri osoitteissa. Arjen kannalta tärkeiksi asioiksi on koettu erityisesti oikeus asumistukeen, koulukuljetuksiin, terveystalouteen ja lapsilisään. Mietinnössä toivottiin ehdotettujen vuoroasumista koskevien säännösten toimivan vahvana signaalina sen arvioimiseksi, olisiko vuoroasumisen vuoksi tarvetta tehdä muutoksia etuuksia ja palveluja koskevaan erityislainsäädäntöön eri hallinnonaloilla.

Vuoroasumistyöryhmän tehtävänä oli tunnistaa ongelmia, joita liittyy lasten ja perheiden etuuksia ja palveluja koskevan lainsäädännön soveltamiseen lasten vuoroasumistilanteissa sekä valmistella ehdotuksia näiden ongelmien ratkaisemiseksi. Työryhmä kävi työssään läpi voimassa olevan palveluja ja etuuksia koskevan lainsäädännön ja arvioi, miltä osin lainsäädäntöä tai lakien soveltamiskäytäntöjä tulisi muuttaa lapsen edun mukaisesti siten, että ne eivät aseta esteitä lasten vuoroasumiselle. Etuuksia ja palveluja koskevassa lainsäädännössä ei lasten vuoroasumistilanteista ole nykyisin säädetty, mutta osa säännöksistä mahdollistaa jo nyt vuoroasumisen huomioon ottamisen toimeenpanossa.

Vuoroasumisen merkityksen arviointia suhteessa sosiaaliturvaan ja palveluihin hankaloittaa tällä hetkellä puutteellinen tietopohja vuoroasumisen laajuudesta ja muodoista. Jos väestötietojärjestelmään jatkossa tehdään vuoroasumismerkintä lapsenhuoltolain uudistamista ehdottaneen työryhmän ehdotuksen mukaisesti, saadaan tietoa niiden lasten määrästä, joiden kohdalla vuoroasumissopimus on vahvistettu tai annettu siitä tuomioistuimen päätös. Lasten vuoroasumista koskevaa yleistä tilastotietoa olisi tarpeen kerätä nykyistä kattavammin ja täsmällisemmin.

Työryhmä julkaisi loppuraporttinsa alustavine ratkaisuehdotuksineen ja jatkoselvitystarpeineen toukokuussa 2018 (ks. [Sosiaali- ja terveysministeriö 2018](#)).

Tämän nyt käynnistettävän selvityksen tulisi täydentää työryhmän selvitystä kartoittamalla niiden lasten määrää ja tilannetta, joiden osalta vuoroasuminen on sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä vahvistettu. Selvityksessä tulisi lisäksi kartoittaa lasten vuoroasumisilmiötä ja sitä koskevaa sääntelyä myös muissa maissa.

Tutkimuskysymykset:

1. Tutkimuksen tavoitteena on tietopohjan vahvistaminen koskien vuoroasuvien lapsia, esimerkiksi tilastoanalyysin ja kyselyn avulla, kohdistuen seuraaviin kysymyksiin:
 - Millaisia tietolähteitä tai rekistereitä tietopohjan luomiseksi tarvitaan?
 - Kuinka monta lasta vuoroasuu? Mikä on uusperheiden määrä Suomessa? Minkäikäisiä vuoroasuvat lapset ovat? Kuinka suuri on maantieteellinen etäisyys kotien välillä? Minkälaisia ovat koulumatkojen pituudet eri kodeista? Missä määrin lasten kodit sijaitsevat eri kuntien tai maakuntien välillä?
 - Millaisina jaksoina lasten vuoroasuminen on järjestetty?
 - Millaisia palveluita ja etuuksia vuoroasuvat lapset ja heidän perheensä käyttävät?
 - Miten vuoroasuvien lasten vanhemmat ovat kokeneet eri etuuksien ja palveluiden soveltuvuuden ja toimivuuden?
 - Missä määrin he ovat tietoisia etuuksien ja palveluiden määräytymisperusteista (ja niiden erilaisesta vaikutuksesta) vuoroasumistilanteissa? Vaikuttaako tieto lapsen/lasten asumisjärjestelyihin?
2. Minkälaisia taloudellisia vaikutuksia vuoroasumisen huomioimisella sosiaaliturvaa ja palveluja koskevassa lainsäädännössä olisi?
3. Kansainvälisten esimerkkien ja toimiviksi arvioitujen hyvien käytäntöjen kartoittaminen:
 - Minkälaista vuoroasuvien lasten etuuksia ja palveluita koskevaa sääntelyä on esimerkiksi Pohjoismaissa tai Alankomaissa? Ottaako palveluja ja etuuksia koskeva lainsäädäntö huomioon vuoroasumista?
4. Tutkimuskirjallisuuskatsaus
 - Minkälaisia huomioita ja suosituksia kansallinen ja kansainvälinen vuoroasuvien lapsien palveluita ja etuuksia sekä lasten vuoroasumisilmiötä koskeva tutkimuskirjallisuus nostaa esille?

Yhteydet hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelmaan, valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Palvelut asiakaslähtöisiksi -hanke

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (ns. LAPE-kärkihanke)

Kansallisen Lapsistrategian valmisteluhanke

Oikeusministeriö (2017) [Lapsenhuoltolain uudistaminen. Työryhmän mietintö. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja](#). Oikeusministeriön julkaisu 47/2017.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2018) [Etuudet ja palvelut lasten vuoroasumistilanteissa - lasten vuoroasumista selvittäneen työryhmän loppuraportti](#). Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 18/2018.

Raportointi:

- Hankkeesta tulee tuottaa väli- ja loppuraportti (sähköinen) ja mahdollisesti policy brief -artikkeli (sähköinen).

1.4 Kansalaisyhteiskunnan tila ja tulevaisuus

Käytettävissä olevan määrärahan yläraja: 150 000 €

Aikajänne: 02/2019–09/2020

Tietotarpeen tausta ja tarvekuvaus perusteluineen:

Kansalaisyhteiskunnalla viitataan julkisen ja yksityisen sektorin rinnalla toimiviin niin kutsuttuihin kolmanteen ja neljänteen sektoriin. Kansalaisyhteiskunnan ominaispiirteitä ovat kansalaisista lähtevä aktiivisuus, vapaaehtoisuus, yleishyödyllisyys, autonomisuus ja yhteisöllisyys. Vahva kansalaisyhteiskunta on myös olennainen osa toimivaa demokratiaa. Kansalaisyhteiskunnalla on tärkeä rooli sekä yhteiskunnan vakauden että hyvinvoinnin ja sosiaalisen pääoman näkökulmasta.

Kolmannen sektorin yhdistystoiminnalla on ollut keskeinen rooli suomalaisen yhteiskunnan kehittämisessä ja yhteisen hyvinvoinnin rakentamisessa. Suomessa on noin 105 000 rekisteröityä yhdistystä, ja joka vuosi Suomessa rekisteröidään yli 2 000 uutta yhdistystä. Yli neljäsosa suomalaisista kuuluu yhteen tai useampaan näistä yhdistyksistä. Yhdistyksissä työskentelee sekä vapaaehtoistyöntekijöitä että eri alojen ammattilaisia.

Neljännellä sektorilla tarkoitetaan yleensä kansalaisia, kansalaisten epävirallisia yhteenliittymiä ja löyhiä sosiaalisia verkostoja sekä kotitalouksia. Kolmas ja neljäs sektori ovat keskinäisriippuvaisia, sillä kansalaistoiminnan ytimessä ovat neljänteen sektoriin kuuluvat ihmiset. Arvioiden mukaan noin kaksi kolmasosaa vapaaehtoistyöstä tehdään yhdistysten tai säätiöiden kautta ja kolmannes epävirallisesti esimerkiksi talkootyönä tai naapuriapuna.

Kansalaistoiminnan tilan on viime vuosina ja esimerkiksi finanssikriisin myötä havaittu kaventuneen useassa Euroopan maassa (ks. esim. [European Union Agency for Fundamental Rights 2017](#)). Suomessa keskustelu liittyy erityisesti yhdistyksiä ohjaavan lainsäädännön ajantasaisuuteen ja tulkitaan, yhdistysten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksiin, yleishyödyllisyyden määrittelyyn sekä avustuskäytäntöihin ja rahoitukseen. Aiheesta on verrattain vähän tutkimustietoa, jota kuitenkin tarvitaan poliittisen päätöksenteon ja avustuskäytäntöjen kehittämisen tueksi.

Yksi keskeinen käynnissä oleva muutossuunta liittyy kansalaisyhteiskunnan, julkisen sektorin ja yksityisen sektorin muuttuviin suhteisiin, rooleihin ja asemiin. Kansalaisyhteiskunnan toiminta nivoutuu yhä tiiviimmin julkiseen palvelutuotantoon ja toisaalta yritysten voittoa tavoittelevaan toimintaan. Kehityksen seurauksena kansalaisyhteiskunta joutuu yhä useammin sovittamaan toimintansa muiden yhteiskunnan osa-alueiden toimintalogiikkaan ja pelisääntöihin. Toinen kansalaisyhteiskunnan muutossuunta liittyy epämuodollisen kansalaistoiminnan kasvuun perinteisen yhdistystoiminnan rinnalla viimeisen vuosikymmenen aikana. Myös verkossa tapahtuva kansalaistoiminta on yhä suosittumpaa.

Hallitusohjelmassa on linjattu, että järjestötyötä ja vapaaehtoistoimintaa helpotetaan normeja purkamalla. Myös oikeusministeriön [tulevaisuuskatsauksessa](#) (2018) nostetaan esille tarve tukea yhdistysten ja vapaaehtoistoimijoiden toimintaedellytyksiä, keventää niiden hallinnollista taakkaa ja lisätä hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan välistä vuorovaikutusta. Kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksistä huolehtiminen sisältyy myös Suomen demokraatiapolitiikan keskeisiin tavoitteisiin. Vii-

meaikaisissa keskusteluissa liittyen esimerkiksi avustusjärjestelmiin ja maakunta- ja sote-uudistukseen on erityisesti noussut esille tarve tarkastella hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan välisiä tulevaisuuden yhteistyömuotoja sekä niiden kehittämistä.

Tutkimuskysymykset:

1. Miten toimintaympäristön muutokset ovat vaikuttaneet kansalaisyhteiskunnan oikeudellisiin ja taloudellisiin toimintaedellytyksiin Suomessa (kansalaisyhteiskunnan autonomian tila)?
2. Millaisin toimin elinvoimaisen ja autonomisen kansalaisyhteiskunnan kehitystä voitaisiin edistää?

Tarkentavia kysymyksiä:

- Minkälaisilla yhdistystoimintaa koskevan sääntelyn uudistuksilla voitaisiin mahdollistaa nykyistä epämuodollisemman kansalaistoiminnan muotoja tai muutoin tehdä yhdistystoiminnasta digitalisoituneeseen yhteiskuntaan paremmin soveltuva yhteisen toiminnan muoto?
- Minkälaisia vaikutuksia yhdistystoimintaa koskevan sääntelyn uudistuksilla, joilla parannettaisiin epämuodollisen kansalaistoiminnan edellytyksiä, voisi olla perinteisille yhdistyksille?
- Miten julkisella rahoituksella voidaan tukea kansalaisyhteiskunnan autonomiaa? Miten kansalaisyhteiskunnan eri toimijat kokevat toimintansa autonomian toteutuvan suhteessa julkisiin avustuksiin, niiden eri lajeihin ja rahoittajan vaatimuksiin?
- Miten yhdenvertaisia ja läpinäkyviä julkisiin avustuksiin liittyvät käytännöt ovat eri sektoreilla? Miten avustustoiminnassa voitaisiin paremmin tunnistaa ja huomioida eri toimijoiden erilaisista lähtökohdista toteuttama toiminta ja erityispiirteet?
- Miten julkishallintoa ja päätöksentekoprosesseja voitaisiin kehittää kansalaisyhteiskunnan osallisuuden ja autonomian kannalta kestävästi (esimerkiksi suhteessa myös Agenda 2030:een)?

Hankkeelta toivotaan monitieteellistä näkökulmaan ja toteuttamistapaa.

Yhteydet hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelmaan, valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

- [Hallitusohjelma](#)
- [Demokratiapoliittinen toimintaohjelma 2017-2019](#)
- [Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunnan toimintasuunnitelma 2017-2021](#)
- [Toimiva oikeusvaltio ja vakaa demokratia – oikeusministeriön tulevaisuuskatsaus \(2018\)](#)
- [Valtionavustusten digitalisoinnin esiselvitys \(2017\)](#)
- European Union Agency for Fundamental Rights (2017) [Challenges facing civil society organisations working on human rights in the EU](#). Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- [Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta. Kestävän kehityksen Suomi – pitkäjänteisesti, johdonmukaisesti ja osallistavasti \(2017\)](#)

Raportointi:

Suomenkielinen tiivis väliraportti syyskuussa 2019 erikseen määritellyistä kysymyksistä.
Suomenkielinen loppuraportti, jossa tiivistelmät ruotsiksi ja englanniksi.

1.5 Yhdenvertaisuuslain toimivuus

Käytettävissä olevan määrärahan yläraja: 150 000 €

Aikajänne: 1/2019–10/2020

Tietotarpeen tausta ja tarvekuvaus perusteluineen:

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää 1.1.2015 voimaan tulleen uuden yhdenvertaisuuslain vaikutuksia syrjinnän uhrien oikeussuojaan, syrjinnän ehkäisyyn ja yhdenvertaisuuden edistämiseen. Pyrkimyksenä oli luoda lainsäädäntö, joka vahvistaisi yhdenvertaisuuden suojaa soveltamalla yhdenmukaisemmin kaikkiin elämänalueisiin ja asettamalla eri perusteilla tapahtuva syrjintä mahdollisimman samanlaisten oikeussuojakeinojen ja seuraamusten piiriin. Laki laajensi merkittävästi syrjinnän uhrin oikeussuojaa. Lain soveltamisala laajeni, lain mukaan kielletyt syrjintäperusteet lisäntyivät, valvontaviranomaisten mandaatit laajenivat ja yhdenvertaisuuden edistämisvelvollisuus laajeni uusien toimijoiden pariin.

Tutkimuksen tulisi koostua kolmesta osiosta. Ensimmäisessä osiossa tarkastellaan erityisesti lain voimassaolon aikana syntynyttä oikeuskäytäntöä (valvontaviranomaiset, tuomioistuimet ja ylimmät laillisuusvalvojat), jonka pohjaksi aineisto vuosilta 2015-2018 on riittävän kattava. Oikeuskäytäntöä vertaillaan naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (tasa-arvolaki) oikeuskäytäntöön. Ensimmäisessä osiossa tarkastellaan myös tapausmäärien kehittymistä syrjintäperusteittain. Toisessa osiossa analysoidaan oikeussuojan rakenteiden kehittymistä ja vakiintumista osana laajempaa oikeussuojakeinoja koskevaa tarkastelua. Aineistona käytetään muun muassa asiantuntijahaastatteluita. Kolmannessa osiossa tarkastellaan lain edistämismittareiden vaikutuksia työelämään. Tässä osiossa selvitetään missä määrin työnantajat ovat laatineet yhdenvertaisuussuunnitelmia, niiden laatua sekä vaikutuksia yhdenvertaisuuden toteutumiseen.

Tutkimus tuottaa poikkileikkauksen yhdenvertaisuuden toteutumisesta suomalaisessa yhteiskunnassa, esim. ikäihmisten, vieraskielisten ja vammaisten henkilöiden kohdalla. Erityisen merkittävän osan syrjinnän oikeussuojaa muodostaa työelämän syrjintä. Tulokset ovat relevantteja useiden eri hallinnonalojen näkökulmasta ja ovat laajasti hyödynnettävissä sekä päätöksenteossa että politiikkatoimien suunnittelun tukena.

Tutkimuskysymykset:

- Ovatko yhdenvertaisuuslain uudistuksen tavoitteet toteutuneet käytännössä ja ovatko uudet säännökset toimivia?
- Minkälaisia syrjintätapauksia on viety eteenpäin? Tunnistetaanko syrjinnän eri muotoja ja onko kaikilla käytännön mahdollisuus päästä oikeussuojakeinojen piiriin? Mitkä ovat mahdolliset esteet?
- Ovatko syrjinnän seuraamukset olleet tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia? Miten lain valvonta toimii? Vaaditaanko hyvitystä syrjinnän uhrille rikosasian yhteydessä?
- Onko yhdenvertaisuuslain mukainen oikeussuoja nykyisellään riittävä vai tarvitaanko lakiin muutoksia? Toimiiko lain valvonta eri elämänalueilla ja eri ryhmien osalta? Vaikuttaako oikeussuojan toteutumiseen se, että mm. sukupuoleen perustuvasta syrjinnästä säädetään eri laissa? Onko yhdenvertaisuuslain mukainen oikeussuoja yhtä vahva kuin tasa-arvolain mukainen oikeussuoja (esim. hyvityksen taso ja tapausten läpimeno)? Kumpaa lakia sovelletaan moniperusteisissa tapauksissa?

- Minkälaisia vaikutuksia lain edistämismääräyksillä on ollut työelämässä ja ovatko säännökset olleet toimivia? Noudattavatko työnantajat edistämismääräyksiään ja mitkä työnantajien yhdenvertaisuussuunnittelun käytännöt ovat olleet toimivia ja vaikuttavia?

Yhteydet hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelmaan, valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Yhdenvertaisuus on valtioneuvoston kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman 2017-2019 ([Oikeusministeriön julkaisu 9/2017](#)) yhtenä painopistealueena.

Tuoreessa tutkimuksessa on tarkasteltu erityisesti saamelaiden vammaisten henkilöiden ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjintää (Olsén, L., Heinämäki, L. & Harkoma, A. 2017: [Vähemmistöjen sisäisten vähemmistöjen ihmisoikeudet ja moniperustainen syrjintä](#). Juridica Lapponica 43. Lapin yliopisto, Rovaniemi)

Syrjinnän seurantaohjelma julkaisee vuosittain laadullisen selvityksen yhdenvertaisuuden toteutumisesta eri elämänalueilla tai eri ryhmien osalta. Tietoa yhdenvertaisuuden toteutumisesta löytyy myös yhdenvertaisuus.fi -portaalista. Myös mm. Euroopan perusoikeusviraston European Union minorities and discrimination survey (EU-MIDIS) -tutkimus sisältää syrjintää koskevaa tietoa.

Vuonna 2008 julkaistiin tutkimusraportti vuoden 2004 yhdenvertaisuuslain toimivuudesta (Lundström, B., Miettinen, T., Keinänen, A., Airaksinen, J., Korhonen, A. 2008: Yhdenvertaisuuslain toimivuus – Tutkimusraportti viranomaisten käsityksistä sekä oikeus-, laillisuusvalvonta- ja lainvalvontakäytännöstä. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 11/2008. Työ- ja elinkeinoministeriö, Edita Publishing).

Uuden yhdenvertaisuuslain taustoista ja tavoitteista, ks. lain esityöt (mm. [HE 19/2014 vp](#), [HE 111/2014 vp](#), [TyVM 11/2014 vp](#) ja [PeVL 31/2014 vp](#)) sekä [PeVL 10/2003 vp](#) ja [EV 95/2003 vp](#).

Raportointi:

Loppuraportti laaditaan suomeksi. Loppuraportin tiivistelmä tulee laatia myös ruotsiksi, englanniksi ja saameksi.

1.6 Monialaisen yhteistyön vaikuttavuuden arviointi nuorten työllistymistä edistävissä palveluissa

Käytettävissä olevan määrärahan yläraja: 150 000 €

Aikajänne: 1/2019–12/2019

Tietotarpeen tausta ja tarvekuvaus perusteluineen:

Ohjaamot tarjoavat nuorelle yhden oven takaa hänen tarvitsemansa palvelut, jotka liittyvät laajasti itsenäistymiseen sekä koulutus- ja työelämäpolulle kiinnittymiseen. Ohjaamot on tarkoitettu kaikille alle 30-vuotiaille, ja siellä asioikin erilaisissa elämäntilanteissa olevia nuoria ja nuoria aikuisia. Ohjaamojen keskeisimmät toimijat ovat nuoriso- ja työllisyystoimi, sosiaali- ja terveystoimi, toisen asteen oppilaitokset, TE-palvelut sekä KELA. Tavoitteena on mahdollistaa nykyistä laajemmin myös yksityisen ja kolmannen sektorin osallistuminen. Tuomalla keskeiset julkiset palvelut yhteen ja toimimalla yhdessä järjestöjen ja yritysten kanssa pyritään vastaamaan nuorten palvelutarpeisiin, tarvittaessa myös monialaisesti, sekä sujuvoittamaan nuorten siirtymiä kuntoutukseen, koulutukseen ja työhön.

Tutkimuksessa tarkastellaan, minkälaisia vaikutuksia Ohjaamon monialaisella toimintamallilla on yhtäältä nuorten saamien palvelujen osuvuuteen ja toteutuneisiin siirtymiin sekä toisaalta ammattilaisten työtapoihin. Nopeuttaako Ohjaamo nuorten pääsyä heidän tarvitsemiinsa palveluihin? Lyhenevätkö palveluun pääsyn odotusajat ja väheneekö väliinputoamisen riski? Tuottaako Ohjaamon monialainen toimintamalli nuorille kestävämpiä siirtymiä koulutukseen ja työelämään verrattuna tilanteeseen, jossa Ohjaamo ei ole. Millä tavalla monialainen toimintaympäristö muokkaa työntekijöiden työtapoja ja -kulttuuria?

Tutkimuksessa voi hyödyntää erilaisia tutkimusmenetelmiä, keskeisiä suomalaisia tilastoja, rekistereitä ja muita tutkimusasetelmaan soveltuvia aineistoja. Tutkimuksen tulee tuottaa tietoa vähintään kymmenen Ohjaamo-kunnan osalta. Tutkimuksen tuottamaa tietoa käytetään päätöksenteossa valtionhallinnossa, kunnissa sekä alueilla.

Tutkimuksen yhteiskunnallinen tausta ja tarve

Monialaiset nuorten palvelupisteet, Ohjaamot, ovat merkittävin suomalaisen nuorisotakuun puitteissa aloitettu toiminta, johon valtiovalta päätti suunnata Euroopan Sosiaalirahaston (ESR) työllisyyttä edistävää rahoitusta vuosina 2014–2020. Ohjaamoja on kesällä 2018 noin 50 ja ne toimivat erilaisissa kunnissa muodostaen kansallisen verkoston. Toiminnan juurtumista tukee hallituksen keväällä 2017 myöntämä neljän vuoden 5m€ vuotuinen lisärahoitus ([Valtioneuvosto 2017](#)). Kaiken kaikkiaan Ohjaamo-toimintaan ja sen kehittämiseen on suunnattu yli 53 miljoonaa euroa julkista rahoitusta vuosina 2014–2021.

Ministeriötasolla Ohjaamo-toiminnasta vastaa työ- ja elinkeinoministeriö. Kehittämisessä ovat tiiviisti mukana myös opetus- ja kulttuuri-, sekä sosiaali- ja terveysministeriöt. Lisäksi toimintaa ohjaa vuoden 2017 lopulla asetettu Ohjaamojen valtakunnallinen ohjausryhmä (Hallituksen puoliväliriihi 25.4.2017). Kansallisesti ja kansainvälisesti Ohjaamo-toiminta ja sen tulokset kiinnostavat erityisesti nuorten työllisyyttä tukevana ja palvelut integroivana kehittämiskokonaisuutena, mutta ilman vaikuttavuutta koskevaa tutkimusta Ohjaamo-toiminnan tuloksista saatava tieto on puutteellista.

Ohjaamojen kehittymistä ja verkostoitumista tuetaan sekä tuloksia seurataan valtakunnallisesti Kohtaamo-hankkeessa (ESR) Keski-Suomen ELY-keskuksessa. Kohtaamo on hankkinut myös selvityksen, jossa tarkastellaan Ohjaamo-toiminnan taloudellisten vaikutusten syntyä ([Valtakari 2017](#)). Selvityksessä todetaan, että Ohjaamo-toiminnan vaikutusten systemaattinen arviointi edellyttää vertailuasetelmaan perustuvia erillisselvityksiä, joissa yhdistetään ja analysoidaan erilaista seurantatietoa. Ohjaamoissa on käytössä useita hallinnonala- sekä kuntakohtaisia asiakasrekistereitä, mutta ei yhteistä valtakunnallista rekisteriä. Siksi asiakasrekistereitä on yhdisteltävä asiakaspolkujen tarkastelussa.

Ohjaamojen taloudelliset vaikutukset voivat syntyä siten, että matala kynnys kerää asiakkaita, jotka eivät muuten tulisi palvelun piiriin tai he tulevat palveluun nopeutetummin. Toimintamalli lyhentää mahdollisesti myös jonotusaikaa sekä nopeuttaa palvelujen saantia ja sitä kautta ratkaisun saantia. Lisäksi asiakasosaamisen ja -ymmärryksen lisääntyessä palvelun laatu ja osuvuus parantuvat. Palvelun ja ratkaisun saannin nopeutumisen kautta syntyy taloudellisia vaikutuksia kustannusäästöjen ja tulojen muodossa, jotka syntyvät palkkatyöhön menon nopeutumisesta ja työuran pidentymisestä ([Valtakari 2017](#)). Tässä tutkimuksessa tarkastellaan, toteutuvatko nämä Ohjaamon oletetut myönteiset vaikutukset.

Tutkimuskysymykset:

- Miten nuoret hyötyvät monialaisesta palvelusta? Millaisia pulmakohtia monialaisuudessa on asiakastyön näkökulmasta? Edistääkö se nuorten palvelutarpeen mukaisten ratkaisujen etenemistä? Nopeuttaako Ohjaamossa asiointi ratkaisujen löytymistä?
- Edistääkö palvelun monialaisuus nuorten siirtymiä soveltuviin palveluihin, koulutukseen ja työelämään? Mikä asiakassegmentti hyötyy palvelusta eniten?
- Miten Ohjaamoissa työskentelevät ammattilaiset hyötyvät monialaisesta yhteistyöstä? Miten se vaikuttaa heidän työotteeseensa, työnkuviinsa sekä työskentelyyn nuorten kanssa? Mitä asioita se edistää ja mitä se estää?

Yhteydet hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelmaan, valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hallitusohjelmassa hallituksen kärkihanke ”Nuorisotakuuta yhteisötakuun suuntaan”:

- Hallitusohjelman tavoitteena on edistää lasten ja nuorten hyvinvointia, ehkäistä syrjäytymistä, vähentää koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten (NEET) määrää ja koulutuksen keskeyttämistä sekä edistää nuorten työllistymistä.
- Hallituksen puoliväliriihen [linjaukset](#) Ohjaamo-toiminnasta

Muut:

- Hallituksen puoliväliriihi 25.4.2017 [Nuorten syrjäytymisen vähentäminen](#)
- [Maakuntauudistus ja vahvistuvat yhteistyörakenteet sivistyksessä ja hyvinvoinnissa](#). Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan hanke (käynnissä).
- Määttä, Mirja (2018) Kehittävää tutkimusta ja tutkivaa kehittämistä Ohjaamoissa. Katsaus. Nuorisotutkimus 2/2018.
- Valtakari, Mikko (2017) [Ohjaamo-toiminnan taloudellisen vaikutusten arviointi](#)
- Valtioneuvosto (2017) [Hallitus sopi uusista panostuksista kasvuun ja työllisyyteen](#). Tiedote 25.4.2017.

Raportointi:

Loppuraportin tiivistelmä ja yhteenveto on tuotettava ruotsiksi ja englanniksi.

1.7 Lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyö

Käytettävissä olevan määrärahan yläraja: 150 000 €

Aikajänne: 2/2019–12/2019

Tietotarpeen tausta ja tarvekuvaus perusteluineen:

Tausta

Yksi suomalaisen koulutusjärjestelmän haasteita on hitaat siirtymät lukiokoulutuksesta korkeakouluopintoihin. Noin 75 % ylioppilaista hakee jatko-opintopaikkaa, mutta vain 30 % hakijoista saa tutkintotavoitteisen opiskelupaikan välittömästi ylioppilastutkinnon saamisen jälkeen. Tätä koulutuksellista haastetta pyritään ratkaisemaan yhtäältä kehittämällä korkeakoulujen opiskelijavalintaa sekä systematisoimalla lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyötä. Hallitusohjelman Osaaminen ja koulutus -kärkihanke Nopeutetaan siirtymistä työelämään ohjaa korkeakouluja kehittämään toisen asteen yhteistyötä. Uusi lukiolaki ([714/2018](#)) sisältää lukiokoulutuksen järjestäjille veloitteen korkeakoulu- ja työelämäyhteistyöstä. Lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyön tavoitteena on korkeakouluopintoihin tutustuttamisen avulla sujuvoittaa siirtymiä korkeakouluuihin sekä tukea opiskelijoiden oikeita uravalintoja.

Lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyön nykytilanteen kartoittaminen sekä hyvien yhteistyökäytäntöjen kerääminen ja jakaminen lukioiden, korkeakoulujen ja työelämän välillä tukevat lukiokoulutuksen kehittämistä, uuden lukiolain käytäntöön soveltamista sekä sujuvia siirtymiä lukiosta korkeakouluopintoihin ja sitä kautta työelämään. Yhteistyöllä tuetaan siten myös työ- ja elinkeinoministeriön alaan kuuluvia teemoja kuten lukio-opiskelijoiden työelämä- ja yrittäjyysosaamista ja todellisia työelämätilanteita hyödyntävien oppimisympäristöjen kehittämistä sekä verkostoitumista (ks. TEM:n työelämän kehittämisen [verkkosivut](#)).

Uusi lukiolaki korostaa yhteistyötä ympäröivän yhteiskunnan kanssa

Muuttuvassa maailmassa osaamistarpeet ovat yhä dynaamisempia ja monimuotoisempia. Uusi lukiolaki tähtää siihen, että jatkossakin kaikissa Suomen lukioissa opetus on laadukasta ja se tarjoaa opiskelijalle yhteiskunnassa tarvittavaa laaja-alaista ja korkeatasoista yleissivistystä sekä tulevaisuudessa tarvittavaa osaamista. Lisäksi sen tulee tarjota hyvät eväät jokaiselle opiskelijalle oman tulevaisuutensa rakentamiseen.

Uuden lukiolain mukaan osa lukiokoulutuksen oppimäärän opinnoista on järjestettävä yhteistyössä yhden tai useamman korkeakoulun kanssa. Yhteistyö voi toteutua myös kansainvälisten korkeakoulujen kanssa. Lisäksi lukiokoulutuksen tulee tehdä yhteistyötä työelämän ja muun ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Yhteistyön tavoitteena on mahdollistaa lukiolaisille korkeakouluopintoihin ja opiskeluun sekä työelämään tutustuminen jo lukioaikana. Tämä tukee nuorten urasuunnittelua ja auttaa heitä pohtimaan tulevaisuuden valintojaan.

Lukiolaki tukee laajempien opintokokonaisuuksien ja opiskelijoiden henkilökohtaisten opintopolkujen muodostamista. Toteutuakseen nämä edellyttävät muun muassa sellaisia uusia oppimisympäristöjä, joissa myös lähiympäristö ja työelämä ovat mukana.

Korkeakoulujen korkeakoulutus ja tutkimus 2030 –visiotyössä toisen asteen kanssa tehtävä yhteistyö on yksi keskeinen kehittämisalue joustavien opintopolkujen rakentamiseksi ja suomalaisten koulutustason nostamiseksi.

Yhteistyön nykytila ja kehittämistarpeet

Alustavien selvitysten mukaan lukiot ja korkeakoulut tekevät yhteistyötä, mutta se on paikallista, profiloitunutta ja ala- tai opettajakohtaista (Korkeakoulujen tulossopimukseen liittyvät raportoinnit sekä opetus- ja kulttuuriministeriön vuonna 2017 tekemä [Lukioselvitys](#)).

Olemassa olevien havaintojen perusteella haasteena yhteistyölle on lukioiden erilaiset mahdollisuudet toteuttaa yhteistyötä esimerkiksi maantieteellisen sijainnin vuoksi. Myös yhteistyön tavoitteiden määrittämiseen ja toimivien yhteistyökäytänteiden muodostamiseen toimijaosapuolet kaipaavat suuntaviivoja ja käytännön esimerkkejä omassa kehittämistyössä hyödynnettäväksi. Esimerkiksi digiteknologian monipuolinen hyödyntäminen ja korkeakoulujen yhteiset opintotarjonnat parantavat korkeakoulujen saavutettavuutta, mutta käytännön toteutuksen esimerkkejä ei ole vielä riittävästi.

Lukiouudistuksen ja korkeakoulujen visiotyön toteutuminen edellyttää toimintatapojen muutosta erityisesti monitahoisien yhteistyön kehittämisen ja työelämäntuntemuksen osalta. Kattavaa ja yhteisesti jaettua tietoa muutoksen perustaksi on saatavilla vain niukasti. Näin ollen tarvitaan tietoa ja hyviä toimintamalleja, jotta yhteistyötä voidaan kehittää suunnitelmalliseksi, strategiseksi ja valtakunnalliseksi. Nykytilanteen kartoittaminen sekä hyvien yhteistyökäytäntöjen kerääminen ja jakaminen lukioiden, korkeakoulujen ja työelämän välillä tukevat lukiokoulutuksen kehittymistä, uuden lukiolain käytäntöön soveltamista sekä sujuvia siirtymiä lukiosta korkeakouluopintoihin ja sitä kautta työelämään. Tietoa ja hyviä toimintamalleja tarvitaan myös lukiolain soveltamiseksi.

Lukiot ja korkeakoulut pohtivat parhaillaan yhteistyöhön kehittämiseen liittyviä haasteita. Tätä varten on asetettu lukioiden ja korkeakoulujen välinen [yhteistyöryhmä](#), jonka toimikausi on 15.5.-31.12.2018. Tämän selvityksen avulla voidaan jatkaa ja syventää yhteistyöryhmän tulosten perusteella yhteistyökäytänteiden kehittämistä ja implementointia tietoperusteisesti. Tämän selvityksen avulla jatketaan ja syvennetään yhteistyökäytänteiden kehittämistä ja implementointia tietoperusteisesti yhteistyöryhmän työskentelyn tuloksia hyödyntäen.

Tutkimuskysymykset:

- Kuinka paljon lukiot, korkeakoulut ja työelämä tällä hetkellä tekevät yhteistyötä?
- Mitkä ovat lukioiden, korkeakoulujen ja työelämän yhteistyön tavoitteet?
- Mitkä ovat lukioiden, korkeakoulujen ja työelämän yhteistyön toteutustavat? Ovatko tiedyt toteutusmuodot yleisempiä kuin toiset? Jos ovat, niin miksi?
- Millaiset hyvät käytännöt ja yhteistyömuodot edistävät yhteistyölle asetettujen tavoitteiden toteutumista?
- Mitä haasteita yhteistyöhön liittyy?
- Mitkä tekijät edistävät yhteistyömuotojen kehittämistä?
- Miten kansainvälisyys toteutuu yhteistyössä?

Yhteydet hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelmaan, valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hallitusohjelman Osaaminen ja koulutus -kärkihanke Nopeutetaan siirtymistä työelämään

Pääministeri Juha Sipilän hallituksen puolivälitarkastelun yhteydessä 25.4.2017 käynnistämä lukio-koulutuksen uudistus: Uusi lukiolaki ([714/2018](#))

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2017) [Lukioselvitys](#). Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:49.

Työ- ja elinkeinoministeriö: Työelämän kehittäminen ([verkkosivut](#))

Raportointi:

Selvityshankkeesta on raportoitava ohjausryhmälle välituloksia elokuun 2019 aikana ja loppuraportti on oltava valmis noin kaksi viikkoa ennen hankkeen päättymistä (15.12.2019).

Raportissa tulee olla ruotsinkielinen ja englanninkielinen tiivistelmä.

1.9 Monialaisia palvelutarpeita omaavien tunnistaminen, työikäisten palvelupolut ja työkyvyn tuen taloudelliset vaikutukset

Monialainen maakunta vastaa monien eri palveluiden järjestämisestä ja viime kädessä myös siitä, että asiakastasolla palvelut ovat yhteen sovitettuja ja että palveluintegraatio toteutuu. Eri palveluiden tuottajilla on oltava riittävät toimintamallit ja työvälit sekä vaikuttavia työkaluja. Integraatio mahdollistaa palveluiden asiakaslähtöisyyttä eli sen, että asiakkaan palvelut sovittuvat mahdollisimman hyvin asiakkaiden arkeen ja muodostavat kokonaisuuden. Keskeinen osa palveluintegraatiota on monia ja monialaisia palvelutarpeita omaavien tunnistaminen ja löytäminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Näin voidaan ajoissa huolehtia palveluiden yhteensovittamisesta ja välttää sekä palvelukatveita että turhia kustannuksia.

Eryteisesti työikäisillä työ- ja toimintakyvyn säilymisen kannalta on oleellista, että hoidon ja kuntoutuksen tarve tunnistetaan varhaisessa vaiheessa ja tarpeen tunnistaminen johtaa siihen, että henkilö ohjataan tarkoituksenmukaiseen palveluun. Työ- ja toimintakyvyllä tarkoitetaan fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia edellytyksiä selviytyä ihmiselle itselleen merkityksellisistä ja välttämättömistä jokapäiväisen elämän toiminnoista – työstä, opiskelusta, vapaa-ajasta ja harrastuksista, itsestä ja toisista huolehtimisesta – siinä ympäristössä, jossa hän elää. Palveluita tarvitsevat niin työssä olevat kuin työttömät, mutta palvelukokonaisuuden osat ja tavoitteet voivat olla erilaiset näiden ryhmien välillä. Työikäisen väestön työ- ja toimintakyvyn tukemisen palvelut ovat moninaisia ja nykyisin eri viranomaisten järjestämiä. Viranomaisten on huolehdittava laaja-alaisesti yhteen sovitettuja palveluja tarvitsevien asiakasryhmien ja asiakkaiden tunnistamisesta, palveluketjujen ja palvelukokonaisuuksien määrittelemisestä sekä asiakasta koskevan tiedon hyödyntämisestä eri tuottajien välillä.

Maakuntaudistuksen yhteydessä sosiaali- terveys- ja kasvupalveluiden järjestämisvastuu annetaan maakuntien hoidettavaksi. Poikkeuksena olisi Uudenmaan maakunta, jossa kasvupalveluiden järjestämisestä vastaisi kuntayhtymä. Suunniteltu toimintarakenne mahdollistaa eri palveluiden tehokkaamman yhteensovittamisen, mutta ei automaattisesti johda siihen. Maakuntaudistuksen toimeenpanossa tulisi keskittyä rakentamaan palvelujärjestelmiä, niiden liittymäpintoja ja toimintamalleja siten, että edellä kuvattu yhteistyö eri palveluiden välillä olisi asiakkaan näkökulmasta sujuvaa ja että prosessit olisivat tehokkaita ja tuloksellisia. Tämä edellyttää sitä, että asiakas kyettäisiin ohjaamaan oikeaan paikkaan riippumatta siitä, missä maakunnan toimipisteessä asiakas alun perin asioi.

Hankkeessa A keskitytään monialaisen palvelutarpeen tunnistamisen haasteisiin ja palvelupolkujen suunnittelun prosessiin. Hankkeessa B keskitytään työikäisten palveluprosessin läpiviemiseen ja toimintamallien tuloksellisuuteen ja tehokkuuteen. Hankkeessa pyritään löytämään tuloksellisia toimintamalleja sekä arvioimaan sitä, miten näitä toimintamalleja voitaisiin siirtää käyttöön uusiin hallintorakenteisiin ja soveltaa uusille asiakasryhmille.

OSAHANKE A: Miten löydetään paljon palveluita tarvitsevat asiakkaat?

Käytettävissä olevan määrärahan yläraja: 300 000 €

Aikajänne: 2/2019 – 8/2020

Tietotarpeen tausta ja tarvekuvaus perusteluineen

Varhaiseen tunnistamiseen on kehitetty toimintamalleja. Hallituksen kärkihankkeissa sekä Kaste-ohjelman hankkeissa sekä muussa kehittämistyössä on kehitetty ja kehitetään eri asiakasryhmillä paljon palveluita käyttävien varhaisen tunnistamisen ja löytämisen menetelmiä ja työtapoja. On tarpeen koota ja arvioida kokemukset eri menetelmien ja työtapojen käytöstä ja vaikutuksista. Sote-uudistuksen toimeenpanon tilanneseurannan mukaan maakunnat ovat edenneet hitaimmin järjestämislain mukaisessa paljon palveluja käyttävien asiakkaiden tunnistamisessa. Useissa maissa on arvioitu, että noin 3-5 % asukkaista tarvitsisi tehostettuja sosiaali- ja terveydenhuollon integraatio-toimia. Suomessa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaista noin 10 % käyttää noin 80 % sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuksista. Osa työikäisistä asiakkaista tarvitsee samaan aikaan työvoimapalveluita sekä työ- ja toimintakyvyn tuen palveluita. Tällaista monialaista palvelutarvetta ei ole välttämättä osattu tunnistaa tarvittavissa määrin. Tämä on voinut johtaa yksittäisten palveluiden suurkulutukseen, vaikka se ei ole asiakkaan kokonaistilanteen, eikä julkisen palvelujärjestelmän kannalta mielekäästä.

Työikäisillä yhtenä monialaisen palvelutarpeen varmistamisen keinona ovat terveystarkastukset. Terveystarkastusten toimivuudesta ja tarkastuksen perusteella tapahtuvasta jatko-ohjauksesta on vain vähän tietoa. Työllistymistä edistävässä monialaisessa yhteispalvelussa tunnistetaan monialaisen palvelun tarve, jota selvitellään tarkemmin kartoitusjakson aikana.

Hankkeen keskeisenä tietotarpeena on vastata siihen, miten ja millaisilla välineillä tai toimintamalleilla paljon palveluita ja palveluiden yhteensovittamista tarvitsevat asiakkaat kyetään tunnistamaan, mitä kokemuksia ja vaikutuksia eri malleista ja välineistä on saatu ja miten kokemuksia voitaisiin hyödyntää eri asiakasryhmien kohdalla. Työikäiset, lapset, nuoret ja perheet sekä ikään-tyneet muodostavat kukin laajan väestöryhmän, joissa palveluiden yhteensovittamista tarvitsevien löytämiseen saatetaan tarvita erilaisia malleja ja menetelmiä. Palveluiden yhteensovittamista tarvitsevia voidaan tavoittaa heidän hakeutuessaan palveluiden piiriin tai käyttäessään palveluita. Heidät tulisi tavoittaa myös silloin, kun he eivät itse ole pystyneet edes hakeutumaan palveluiden piiriin.

Tutkimuskysymykset:

- Millainen paljon palveluita käyttävien asiakkaiden ja asiakasryhmien tunnistamisen ja palvelutarpeen arvioinnin nykytila on? Mitä kokemuksia käytössä olevista toimintamalleista, menetelmistä ja työvälineistä on saatu? Mitä tietyn asiakasryhmän tunnistamiseen ja palveluiden yhteensovittamisen käytettyjä menetelmiä on mahdollista siirtää muiden asiakasryhmien tunnistamiseen?
- Miten edellä mainittujen toimintamallien vaikuttavuutta voidaan arvioida ja mitkä toimintamallit ovat vaikuttavuudeltaan parhaita?
- Mitä toimintamalleja ja niiden osia voisi olla perustelua siirtää toisiin asiakasryhmiin?
- Minkälaisia paljon palveluja käyttävien asiakkaiden tunnistamisen ja ennakkoinnin menetelmiä on käytössä muissa maissa (esimerkiksi Pohjoismaat, Saksa, Iso-Britannia)? Mikä niiden käytettävyyks voisi olla Suomen olosuhteissa?

- Miten työikäisten työ- ja toimintakyvyn arvioinnin ja tukemisen tarpeet tunnistetaan työvoimaviranomaisten, sosiaalitoimen ja terveydenhuollon palveluissa ja työllistymistä edistävässä monialaisessa yhteispalvelussa hyvin ja luotettavasti? Onko tunnistamisessa hyödynnetty monikanavaisuutta? Mitä ongelmakohtia on havaittu?
- Miten työttömien terveystarkastukset ovat toimineet ja onko niitä tehty kattavasti? Onko tarkastuksia hyödynnetty ja ovatko ne olleet hyödynnettävissä asiakkaan palvelutarpeen arvioinnissa ja asiakassuunnitelman laatimisessa?
- Miten yhteen sovitettuja palveluita tarvitsevien asiakkaiden tunnistamista ja löytämistä on jatkossa perustelua seurata? Onko seurantaan mahdollisia indikaattoreita?

Yhteydet hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelmaan, valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Maakunta- ja sote –uudistus
Kasvupalvelu-uudistus

Raportointi:

Hankkeesta tulee tuottaa väli- ja loppuraportti (sähköinen) ja mahdollisesti policy brief -artikkeli (sähköinen).

OSAHANKE B: Työikäisten sote-, kasvu- ja kuntoutuspalveluiden yhteensovittaminen ja prosessien toimivuus

Käytettävissä olevan määrärahan yläraja: 350 000 €

Aikajänne: 2/2019 – 8/2020

Tietotarpeen tausta ja tarvekuvaus perusteluineen

Uudessa palvelurakenteessa asetetaan suuria odotuksia sosiaalipalveluiden, terveyspalvelujen ja kasvupalveluiden yhteistyölle sekä mahdollisuuksille rakentaa asiakkaan kannalta tuloksellisia palvelukokonaisuuksia. Hallintorakenne itsessään ei automaattisesti johda siihen, että integraatio olisi toimivaa ja tehokasta, vaan tämä vaatii onnistuakseen selkeitä toimivia prosesseja. Prosessien toimivuudella voidaan saavuttaa merkittäviä hyötyjä asiakkaille ja julkiselle taloudelle. Palvelupolun tulee olla dynaaminen, koska palvelutarpeet määrittävät mitä hoitoa, kuntoutusta, sosiaalitoimen palveluja, työvoimahallinnon palveluja tai sosiaaliturvaa asiakas tarvitsee. Tämä edellyttää horisontaalista yhteistyötä sote-, kasvu- ja kuntoutuspalveluiden toimijoiden välillä.

Työ- ja toimintakyvyn tukeen liittyvä palveluprosessi pyrkii siihen, että henkilö, jolla on palvelutarvetta, saa mahdollisimman oikea-aikaiset, sujuvat ja tarkoituksenmukaiset hoidon ja kuntoutuksen palvelut, joita hän tarvitsee työhön paluun ja työssä jatkamisen tai työllistymisen tueksi. On oleellista, että hoidon ja kuntoutuksen tarve tunnistetaan varhaisessa vaiheessa, että henkilö ohjataan hoitoon ja kuntoutukseen ja että prosessivastuutaho seuraa asetettujen tavoitteiden toteutumista.

Työikäisten työkyvyn tuen palvelukokonaisuus koostuu useista palvelujen järjestäjistä ja toteuttajista. Tämä on moninäkökulmainen kokonaisuus, jossa tarvitaan yhteistyötä eri toimijasektoreiden välille.

Meneillään olevan Osatyökykyisille tie työelämään (OTE) -kärkihankeen tavoitteena on, että osatyökykyiset joko pysyvät työelämässä tai työllistyvät nykyistä huomattavasti paremmin. Hankkeen 'Polut hoitoon ja kuntoutukseen' -projektissa rakennetaan geneerinen työkyvyn tuen palvelupolku. Alustavien tulosten perusteella voidaan todeta, että kun työkyvyn tuen palvelupolku toteutuu saumattomasti, oikea-aikaisesti ja tarkoituksenmukaisesti, vähennetään merkittävästi sairauspoissaoloja ja niiden kesto selkäpotilailla. Henkilö palaa työhön tai työttömäksi työnhakijaksi merkittävästi nopeammin kuin tähän saakka.

Nykyisin käytössä olevassa TYP-toimintamallissa työ- ja elinkeinotoimisto, kunta ja Kansaneläkelaitos järjestävät työttömien työllistymisen kannalta tarkoituksenmukaiset palvelukokonaisuudet ja vastaavat työttömien työllistymisprosessin etenemisestä ja seurannasta. Monialaisen yhteispalvelun tavoitteen kannalta keskeisinä kunnan palveluina on pidetty lakisääteisiä sosiaali- ja terveystalvuuja. Kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain toimeenpano liittyy olennaisesti toimintamalliin. Palveluiden yhteensovittaminen vaatii toimivia toimintamalleja ja maakunnallisia toimintakäytäntöjä, joita voitaisiin hakea nykyisistä sektorirajat ylittävistä toimintamalleista (esimerkiksi nykyinen TYP-malli ja nuorten kohdalla matalan kynnyksen monialainen Ohjaamo-toiminta) sekä kartoittaen kansainvälisiä kokemuksia ja arvioimalla nykyistä yhteistyötä sosiaali-, terveys- ja TE-palveluiden välillä.

Tutkimuksessa on tarkoituksena muodostaa kokonaiskuva hallinnonalat ja palvelujärjestelmät ylittävistä palveluiden kokonaisuudesta ("polusta"), jossa lähtökohtana on asiakkaan arvioitu palvelutarve. Tutkimuksen tulee selvittää missä määrin nykyisin asiakkaiden ohjaaminen eri palveluihin tapahtuu palvelukokonaisuuden 'ideaalimallin' mukaisesti (esim. toiminnan systemaattisuus, asiakkaat saavat eri palveluita johdonmukaisesti, oikea-aikaisesti ja tarpeen mukaisesti). Tarkastelussa tulisi huomioida, mitä palveluiden yhteensovittamisen toimivat prosessit tarkoittaisivat asiakkaan, järjestämisvastuussa olevan maakunnan eri toimintojen sekä eri viranomaisten näkökulmasta. Lisäksi tulee mahdollisuuksien mukaan arvioida, mitkä toimintamallit ovat vaikuttavimpia suhteessa panostuksiin. Yhtenä näkökulmana huomioitaisiin, miten palvelumarkkinat liittyvät tähän kokonaisuuteen.

Tutkimuksessa tehtyjä havaintoja tulee peilata tulevaan maakuntarakenteeseen ja arvioida, millä edellytyksillä toimintamalleja voisi soveltaa uudessa hallintorakenteessa. Johtopäätösten soveltamista maakuntien hallintorakenteeseen arvioitaisiin ottaen huomioon Uudenmaan erillisratkaisu kasvupalvelutehtävien osalta.

Tutkimuskysymykset:

Palveluprosessi ja palveluiden yhteensovittaminen

- Mitkä eri palvelujen (esim. terveystarkastukset, kuntoutukseen ohjaus, päihdepalvelut, työhön kuntouttava aikuissosiaalityö, maakunnan rekrytointipalvelut ja osaamisen kehittämisen palvelut) yhteistyön toimintamallit ovat toimivia sekä asiakkaan että yhteiskunnan näkökulmasta, kun tavoitteena on kohderyhmän työllistyminen ja työssä pysyminen?
- Miten maakunnan tulee ottaa toiminnassa huomioon järjestäjän ja tuottajan näkökulma sovitessaan yhteen eri palveluita (esim. johtaminen ja resursointi)?
- Tarvitaanko palvelumallissa palveluohjausta ja onko tunnistettavissa toimivia toteutusmalleja?

- Onko tunnistettavissa palvelumuotoilun käyttömahdollisuuksia palveluprosessien tehostamiseksi?
- Millaisilla toimenpiteillä uudessa maakuntarakenteessa (panostus) voidaan tukea työkyvyn tuen uudenlaista yhteistyötä ja parantaa palvelupolkua eri toimijoiden välillä (monisektorisuus ja moniammatillisuus)?
- Miten kaikki toimijat (ml. yksityiset palveluntuottajat) saadaan toiminaan yhteistyössä?

Johtopäätöksissä tulee lisäksi arvioida, mitä suositeltujen toimenpiteiden ja toimintamallien seurannassa tulisi huomioida.

Vaikuttavuus

- Millaisia taloudellisia ja muita mitattavissa olevia hyötyjä voidaan toimivalla palveluprosessilla ja yhteistyöllä saavuttaa?
- Miten asiakastuloksia ja vaikuttavuutta voidaan nykyistä laajemmin mitata?
- Millaisia laskelmia voidaan tuottaa panostusten vaikuttavuudesta suhteessa maakunnan talouteen (kustannus-hyöty -suhde)?

Hanke toivotaan toteutettavan laajana, eri tieteenaloja ja eri toimijoita yhdistävänä konsortiona. Tutkimuskysymyksiin saatujen vastausten pohjalta tulee esittää suosituksia lainsäädännön ja/tai toimintakäytäntöjen kehittämiseksi. Hallintorakenteiden muutosvaiheessa voidaan esittää myös, mitkä nykyisistä toimintamalleista olisi tarkoituksenmukaista toteuttaa maakuntamallissa.

Yhteydet hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelmaan, valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Maakunta- ja sote-uudistus
Kasvupalvelu-uudistus

Raportointi:

Hankkeesta tulee tuottaa väli- ja loppuraportti (sähköinen) ja mahdollisesti policy brief -artikkeli (sähköinen).

1.10 Lapsibudjetointi

Käytettävissä olevan määrärahan yläraja: 150 000 €

Aikajänne: 02/2019–03/2020

Tietotarpeen tausta ja tarvekuvaus perusteluineen:

Lapsibudjetointi on osa väestölähtöistä budjetointia lasten osalta (0-18-vuotiaat), ja se koostuu kahdesta osasta: 1) lapsiin kohdistuvien määrärahojen jäljittämisestä ja seurannasta eli lapsilähtöisestä budjettianalyysistä ja 2) talousarviopäätösten lapsivaikutusten arvioinnista.

Lapsibudjetointi on siten vaikuttavuuden arvioinnin väline, jossa julkisen budjettitalouden menot järjestetään väestömomentteihin ja jonka avulla kuvataan, mihin väestöryhmään ja palveluun kyseinen määräraha kohdistuu. Budjettianalyysi tuottaa päätöksenteon tueksi tietoa, jonka avulla mahdollistuu sekä lapsiin kohdistuvien määrärahojen tarkasteleminen kokonaisuutena että pitkällä aikavälillä investointien kohdentaminen lapsenoikeusperustaisesti ja mahdollisimman tehokkaasti. Tämä edellyttää poikkihallinnollista määrärahojen tarkastelua ja budjettisuunnittelua.

Selvityshankkeella luodaan välineitä kunnan, maakunnan ja valtion talousarvion tarkastelemiseen lapsenoikeusnäkökulmasta. Tämä tarkoittaa, että löydetään välineitä:

- a) lapsiin kohdistuvien julkisten määrärahojen kokonaisuuden jäljittämiseen (kunta-maakunta-valtio) sekä
- b) panostusten vaikutusten arviointiin.

Hankkeessa selvitetään lapsiin kohdistuvien julkisten menojen kokonaisuus sekä se, mitä lapsiin kohdistetuilla määrärahoilla on saatu aikaiseksi ja onko asetettuihin tavoitteisiin päästy. Erityisen tärkeänä julkisten menojen osalta pidetään palveluihin kohdistettujen menojen (sivistystoimi, sosiaali- ja terveystoimi) kokonaisuuden ja sen vaikuttavuuden selvittämisen välineitä.

Hankkeessa kartoitetaan lapsibudjetoinnin ja väestölähtöisen budjetoinnin kansainväliset esimerkit ja arvioidaan niiden sovellettavuutta osana suomalaista budjettiprosessia (niin ennakkollinen kuin jälkikäteinen). Lisäksi haetaan välineitä siihen, miten osana maakunta- ja sote-uudistusta tuetaan valtion ohjaustoimintaa sekä maakuntia ja kuntia, jotta lapsiin kohdistuvat voimavarat nähdään kokonaisuutena ja osataan kunta-, maakunta- ja valtiotason yhteistyössä arvioida niiden vaikuttavuutta.

Hankkeen toteuttajaksi haetaan tutkimusryhmää tai hankekonsortiota, joka kykenee ohjausryhmän ohjauksessa kartoittamaan lapsibudjetoinnin ja väestölähtöisen budjetoinnin kansainväliset esimerkit, arvioimaan niiden sovellettavuutta osana suomalaista budjettiprosessia ja mallintamaan välineitä siihen, miten lapsibudjetointi voidaan ottaa käyttöön niin kunta-, maakunta kuin valtiotasolla.

Tutkimuskysymykset:

- Millaisia kansainvälisiä ja kansallisia esimerkkejä ja tutkimusta on lapsibudjetoinnista ja väestölähtöisestä budjetoinnista?
- Millaisia tuloksia lapsibudjetoinnilla ja väestölähtöisellä budjetoinnilla on saatu?
- Miten esimerkkejä voidaan soveltaa osana suomalaista budjettiprosessia?
- Millaisia lapsibudjetoinnin työvälineitä voidaan esimerkkien pohjalta mallintaa?

- Miten kunta-, maakunta- ja valtiotason toimijoita voidaan tukea lapsibudjetoinnin käyttöön- otossa?
- Miten lasten palveluihin kohdentuva budjettianalyysi mahdollistaa kunnan ja maakunnan yhdyspinnan onnistuneet ja tehokkaat palvelut?

Tarvittaessa kysymyksiä täsmennetään ja ajantasaistetaan hankkeen aikana. Hankkeen toteuttami- nen edellyttää tiivistä yhteistyötä ja vuorovaikutusta ohjausryhmän ja avainvirkamiesten kesken, jotka ohjaavat selvitystehtävää ja täsmentävät tutkimuskysymyksiä.

Hakemuksessa tulee tiiviisti kuvata tutkimusryhmän tai hankekonsortion aikaisempi tutkimus- ja selvitystoiminta lapsibudjetoinnin ja väestölähtöisen budjetoinnin osalta. Hakemuksen tulee sisältää alustava suunnitelma siitä, millä tutkimus- ja arviointimenetelmillä ja aineistoilla tutkimuskysymyk- siin vastataan.

Yhteydet hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelmaan, valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

- Maakuntauudistus
- Sote-uudistus
- Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelman (LAPE) lapsen oikeuksiin ja tietoon perustuva toimintakulttuurin muutoksen kokonaisuus

Raportointi:

Hankkeesta tulee tuottaa väli- ja loppuraportti (sähköinen) ja mahdollisesti policy brief -artikkeli (sähköinen).

1.11 Vanhempainvapaat ja perheiden valinnat

Käytettävissä olevan määrärahan yläraja: 150 000 €

Aikajänne: 1/2019–12/2019

Tietotarpeen tausta ja tarvekuvaus perusteluineen:

Suomalaiseen perhevapaajärjestelmään on vuosien varrella tehty lukuisia pieniä muutoksia ja aihetta on käsitelty laajalti eri työryhmissä (ks. esim. STM 2011 ja STM 2015). Eri puolueilla ja muilla yhteiskunnallisilla toimijoilla onkin näkemyksiä ja ehdotuksia perhevapaajärjestelmän uudistamiseksi (ks. VM 2017). Uudistukselle asetetaan usein moninaisia tavoitteita, kuten perheiden valinnanvapauden tukeminen, tasa-arvon kasvattaminen sekä työllisyyden parantaminen. Tavoitteiden toteutumismahdollisuuksien arviointia ei kuitenkaan eri vaihtoehtojen yhteydessä usein tehdä. Tässä hankkeessa tuetaan perhevapaauudistusten eri vaihtoehtojen arviointia tuottamalla ennakoarvioita siitä, miten erilaiset ratkaisut vaikuttavat perheiden valintoihin.

Perhevapaauudistuksia koskevat ehdotukset sisältävät tyypillisesti vapaiden keston muuttamiseen (etuuskauden enimmäiskeston pidentäminen tai lyhentäminen), vapaiden kiintiöintiin (etuuskauden allokointi kiintiöihin huoltajien välillä), vapaiden pitämisen joustavoittamiseen (esimerkiksi että vanhempainvapaata voisi pitää haluamissaan jaksoissa tiettyyn lapsen ikään saakka), etuuksien tason muuttamiseen (kuten kotihoidontuen tai sisarkorotusten säätämiseen) tai näiden yhdistelmiin liittyviä ratkaisuja (esimerkiksi ns. puolitusmallit, joissa etuuden voi valita korkeammalla tasolla ja lyhyemmällä kestolla tai pidentää etuuskauden kesto laskemalla etuuden tasoa). Selvityksessä rakennettavalla mallilla tulee voida arvioida monipuolisesti eri uudistusvaihtoehtoja.

Hankkeen tavoitteena on tuottaa havaintoaineistoon perustuva matemaattinen malli (ks. esim. [Kornstad & Thoresen 2002](#)) ja laatia numeerisia ennakoarvioita siitä, miten perhevapaauudistusten erilaiset vaihtoehdot vaikuttaisivat perheiden tekemiin valintoihin. Mallin muodostaminen edellyttää myös katsauksen aihetta käsittelevään kirjallisuuteen. Hankkeessa tuotettavaa mallia tulee soveltaa erikseen valittaviin esimerkkireformeihin, joiden tulee edustaa kattavasti esitettyjä reformiehdotuksia, kuten ns. puolitusratkaisua, joissa perhe voi valita joko kestoaltaan pidemmän etuuden tai tasoltaan korkeamman etuuden. Tulokset tulee esittää kvantitatiivisessa eli määrällisessä muodossa, eli reformien vaikutus perheiden valintojen jakaumiin tulee voida esittää numeerisesti.

Hankkeen menestyksellinen toteuttaminen edellyttää tutkimusryhmältä kokemusta haastavista valintojen mallintamiseen sovellettavista tilastollisista tai ekonometrisista menetelmistä sekä havaintotason aineistojen käytöstä tutkimustyössä.

Tutkimuskysymykset:

- Miten perheiden valintoja perhevapaiden osalta voidaan mallintaa tilastollisin menetelmin?
- Millainen mallintamiskäytäntö soveltuu Suomessa käytössä olevaan aineistoon sekä keskustelussa esitettyihin perhevapaiden uudistamisvaihtoehtoihin?
- Miltä perhevapaasiin liittyvien valintojen mallinnus näyttää teorian ja tutkimuskirjallisuuden näkökulmasta? Onko muissa maissa mallinnettu perheiden valintoja?
- Miten esitetyt perhevapaiden uudistamisvaihtoehdot vaikuttaisivat perheiden valintoihin nykytilaan verrattuna, lyhyemmällä ja pidemmällä aikavälillä?
- Millaisia ennusteita tilastollinen malli tuottaa perhevapaiden uudistamisvaihtoehtojen vaikutuksista mm. isien ja äitien vapaiden käytön jakautumiseen?

Yhteydet hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelmaan, valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

STM (2011) [Vanhempainvapaatyöryhmän muistio](#). Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2011:12.

STM (2015) [Monimuotoiset perheet – Työryhmän loppuraportti](#). Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:45.

VM (2017) [Kannustinloukut ja alueellinen liikkuminen](#). Työryhmän selvityksiä.

Kornstad, T. & Thoresen, T. (2002) [A Discrete Choice Model for Labor Supply and Child Care](#). Discussion papers No. 315, February 2002, Statistics Norway.

Raportointi:

Hankkeessa syntyy tilastollinen laskentamalli sekä loppuraportti mallilla tuotettujen vaikutusarvioiden tuloksista.